

УДК 378:81'271

С. Дьячук, ст. викладач
НТУУ «КПІ», Київ

ОРФОЕПІЧНІ ПОМИЛКИ В МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті аналізуються типові для студентів технічних спеціальностей випадки порушення норм української літературної вимови, розглядаються причини таких помилок.

Ключові слова: орфоепічні норми, літературна вимова.

Висока мовна культура особистості передбачає дотримання всіх норм літературної мови: граматичних, лексичних, стилістичних, орфографічних, орфоепічних. Однак практика свідчить, що саме останнім нормам у навчальних закладах – як вищих, так і середніх – приділяється недостатньо уваги. *Мета цієї статті* – аналіз типових помилок та з'ясування об'єктивних і суб'єктивних чинників, що викликають порушення орфоепічних норм студентами технічних спеціальностей.

Проблемі порушень орфоепічних норм української мови присвячено праці багатьох вітчизняних мовознавців та лінгводидактів, зокрема, це питання досліджували Н.Бабич, Т.Бондаренко, М.Вашуленко, Л.Демиденко, С.Єрмоленко, М. Жовтобрюх, Капелюшний, Л.Мацько, М.Наконечний, Н.Тоцька, М.Пентилюк, М.Пилинський, О.Пономарів, В.Різун та ін.

Як правило, під час вивчення української мови всі зусилля викладачів шкіл та вишів спрямовані на формування у школярів та студентів культури передусім письмового мовлення. Основна увага приділяється оптимальному використанню лексико-граматичних та стилістичних засобів, логічній ясності та послідовності в оформленні думки, засвоєнню орфографічних правил. І це певною мірою виправдано: адже головна мета, наприклад, шкільного вчителя полягає у підготовці учнів до успішного складання тестів ЗНО, що відбувається у письмовій формі. Показником успішного вивчення рідної мови у середній школі досі вважається добре знання учнями орфографічних та граматичних норм, а правильність вимови ніби відсувається на другий план. Викладачі технічних вишів у рамках курсів «Українська мова за професійним спрямуванням» або «Ділова українська мова» орієнтуються передусім на майбутні професійні потреби студентів, які також пов'язані з удосконаленням письмового мовлення. А в кінцевому результаті маємо велику кількість фахівців з вищою технічною освітою, які спроможні більш-менш грамотно висловити думку письмово, однак при усному спілкуванні виявляють низький рівень мовної культури. Проте останнім часом у суспільстві, зокрема, у професійній діяльності все більшої ваги набуває саме усне мовлення. Це пов'язано як із загальним підвищенням

громадсько-політичної та економічної активності суспільства, так і з особливостями сучасних соціальних комунікацій. Тому рівень культури усного мовлення в багатьох випадках є не менш важливим, ніж, скажімо, професійні вміння та навички фахівця. На жаль, культурні обставини в сучасній Україні не сприяють підвищенню рівня усного мовлення, зокрема формуванню правильної літературної вимови. Причини цього різні: передусім, погана обізнаність населення з правилами літературної вимови (як зазначалося вище, у навчальних закладах цьому питанню приділяється недостатня увага). Не слід забувати також про вплив діалектного середовища з його специфічною вимовою та про певний тиск, який чинить орфографія на усне мовлення. Звісно, варто враховувати й так званий «людський фактор» – елементарну мовну неохайність, недбалість, притаманну багатьом мовцям. Адже значна частина орфоепічних помилок зумовлена поганою роботою мовного апарату. Правильна літературна вимова передбачає як теоретичні знання особливостей артикуляції голосних і приголосних звуків та окремих звукосполучень, так і постійну роботу над технікою усного мовлення. Однак, на нашу думку, головна причина криється у тій скрутній ситуації, в якій у останні роки перебуває українська мова на загальнодержавному рівні. Поступова русифікація всіх сфер нашого життя, послідовне витіснення української мови зі ЗМІ та сфери освіти аж ніяк не сприяють підвищенню культури усного мовлення. Тому все частіше трапляються приклади грубого порушення орфоепічних норм української мови, які негативно впливають на сприймання висловлювання співрозмовниками, зосереджують увагу слухачів не на змісті повідомлення, а на його невдалому звуковому оформленні. Недотримання норм орфоепії може призвести навіть до спотворення висловленої думки, викликати у співрозмовника неприємні емоції.

Перш ніж аналізувати найтипівіші випадки порушення орфоепічних норм української мови, що трапляються у мовленні студентів технічних спеціальностей, розглянемо самий термін «орфоепія», що вживається у таких значеннях:

1. Система загальноприйнятих правил літературної вимови якої-небудь мови.
2. Вимова слів відповідно до таких правил [1: 751].

Орфоепія включає вимову звуків, звукосполучень, словесний (складовий) наголос та інтонування живої мови. Орфоепічні норми будь-якої мови – не тільки української – виконують важливу лінгвістичну функцію: вони сприяють збереженню єдності, цілісності фонетичної системи літературної мови. Орфоепія також покликана виконувати соціальну функцію: адже однакове для всіх носіїв мови звукове її оформлення сприяє легкому, швидкому й точному мовному спілкуванню. Провідні норми української орфоепії склалися у 19 – на початку 20 століття у процесі становлення і розвитку сучасної української літературної мови, яка, як відомо, сформувалася на основі південно-східної діалектної групи. Орфоепія української мови відзначається відносною простотою, яка полегшує засвоєння її норм. Це зумовлено, зокрема, тим, що в основу української орфографії покладено фонетичний принцип передавання звуків на письмі, який зменшує розбіжність між усною вимовою та її письмовим оформленням. Крім того, українській орфоепії не притаманна надлишкова варіантність вимовних норм, що теж полегшує їх засвоєння. Проте, незважаючи на простоту і зрозумілість українських орфоепічних норм, маємо численні приклади їх порушення. Досить часто в усному мовленні студентів технічних спеціальностей чуємо так зване «акання», коли,

наприклад, вимовляють [палтава] замість [полтава]). Порушенням літературної норми є також м'яка вимова [л] перед [е] ([л'ектор], [л'ексус]) та [р] у кінці слова, складу ([гор'], [кобзар']). Шиплячі звуки в українській мові вимовляються твердо і лише в окремих випадках можуть бути напів'якими, але на практиці багато мовців вимовляють [ч'істо] замість [чисто] або [ич'іро] замість [ичиро]. Вплив російськомовного середовища, безумовно, є причиною ще однієї типової помилки, коли мовці плутають звуки [г] і [ґ]. Так, вимовляють [г] у словах *тава, гуля, граги* та ін. І, навпаки, часто звучить [ґ] у словах *інтеграл, громадянин, гривня* тощо.

Як відомо, дзвінкі приголосні в українській мові не оглушуються ні в кінці слова, ні в позиції перед наступним глухим звуком. Проте під впливом російської мови чуємо [книшка] замість [книжка], [душки] замість [дужки], [накас] замість [наказ], [н'іш] замість [н'іж]. Порушенням орфоепічних норм є роздільна вимова африкат [дж], [дз] у словах *дзвінок, джерело, дзеркало, попередження* тощо. І, звичайно, до найбільш розповсюджених орфоепічних помилок слід зарахувати випадки неправильного наголошування слів. Так, під впливом російської мови студенти часто вимовляють *пЕрекис, покАз, середІна, твЕрдий, тОнкий, чІткий, лтОпис, жИвопис, дошкА, лЕгкий, нОвий* (тоді як правильно наголошувати слід так: *перЕкис, пОказ, серЕдина, твердІй, тонкІй, чіткІй, літОпис, живОпис, дОшка, легкІй, новІй*).

На нашу думку, під час викладання курсів української мови для студентів технічних спеціальностей слід приділяти належну увагу не тільки вивченню орфографічних, граматичних, стилістичних норм, але й норм орфоепічних. Адже дотримання орфоепічних вимог є необхідною складовою загальної мовної культури особистості. І не варто низький рівень цієї культури, зокрема, культури усного мовлення виправдовувати тим, що людина отримала технічну освіту, а не гуманітарну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови. [В 11 т.]. Т. 5. Н-О/ [ред. В. О. Винник, Л. А. Юрчук] – К.: Наук. думка, 1974.– 840 с.
2. *Наконечний М.* Значення орфоепічних норм // Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / [За ред. І. Білодіда] – К.: Наук. думка, 1969 – 355 с.
3. Орфоепічний словник української мови: В 2т. / [Уклад.: М.М. Пешак та ін.] – К.: Довіра, 2001. – 955 с. – ISBN 966-507-110-6.
4. *Погрібний М. І.* Українська літературна вимова DJVU. Дніпропетровськ: Трансформ, 1992. – 25 с.
5. Українська мова: Довідник /М.Я.Плющ, Н.Я.Грипас. – К.: Рад. школа, 1990. – 254 с.

Стаття надійшла до редакції 02.07.13

С. Дьячук, ст. преподаватель
НТУУ «КПИ», Киев

ОРФОЭПИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В РЕЧИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье анализируются типичные для студентов технических специальностей случаи нарушения норм украинского литературного произношения, рассматриваются причины таких ошибок.

Ключевые слова: орфоэпические нормы, литературное произношение.

S. Dyachuk, senior lecturer
National technical university of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv

ORTHOEPIC ERRORS IN SPEECH OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

This article analyzes typical for students of technical specialties breaches of standards of the Ukrainian pronunciation and reasons for such errors.

Key words: orthoepic norms, literary pronunciation of speech.

УДК 811.161.1

Н. Кушнир, канд. филол. наук, ассистент
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ НЕСКЛОНЯЕМЫХ ИМЕН В СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА В ИНОСТРАННОЙ АУДИТОРИИ

В статье рассматривается контекстное окружение нефлективных существительных, набор семантических и позиционных факторов, которые обеспечивают его грамматическую идентификацию как структурного компонента.

Ключевые слова: нефлективная лексика, флективная парадигма, синтаксическая позиция, парадигматика, синтагматика.

Изучение несклоняемых имен подчинено выявлению таких синхронических универсалий, которые позволяют определить устойчивые признаки системного развития языка. Обуславливается это не только количественным ростом несклоняемых имен (НИ) в русском языке, но и особенностями употребления в речевом пространстве, где актуализируются наиболее значимые и социально обусловленные реалии конца XX – начала XXI веков. Поэтому определение их системных свойств в рамках грамматики неразрывно с выявлением их системности на лексическом и синтаксическом уровнях.